

Kraków, dnia 16 października 2023 r.

Mgr Damian Herda
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

Autoreferat rozprawy doktorskiej pt.
On the Adverbialization of Nominal Quantifiers:
A Study with Reference to English, Swedish, and Polish
[O adverbializacji kwantyfikatorów nominalnych:
Studium z odniesieniem do języka angielskiego, szwedzkiego i polskiego]

Promotor: Dr hab. Ewa Willim, prof. UJ

1. Cel i zakres pracy

W badaniach poświęconych gramatyzacji zauważono, że rzeczowniki partytywne wykazują tendencję do przekształcania się w liczebniki nieokreślone, a następnie w przysłówki stopnia (zob. Traugott 2008a,b, 2010)¹.

rzeczownik partytywny	>	liczebnik nieokreślony	>	przysłówek stopnia
‘część/porcja/zbiór/ jednostka’		‘mała/duża liczba/ilość’		‘w małym/dużym stopniu/zakresie’

O ile jednak pierwsze stadium naszkicowanego wyżej procesu, określane w literaturze językoznawczej jako numeralizacja, zostało już szeroko udokumentowane na gruncie różnych języków europejskich, w tym polskiego (zob. m.in. Schabowska 1962, 1967, 1970), angielskiego (zob. m.in. Brems 2003, 2007, 2011) i hiszpańskiego (zob. m.in. Delbecque & Verveckken 2014; Verveckken 2015)², o tyle uprzysłówkowanie znumeralizowanych

¹ Rzeczowniki partytywne podzielić można na dwie główne grupy, mianowicie (i) ilościowe, np. *odrobina*, oraz (ii) jakościowe, np. *rodzaj* (por. Bednarek 1994), z których tylko te pierwsze są przedmiotem niniejszego studium.

² Wyjątek stanowi tu język szwedzki, w którym ani numeralizacja, ani późniejsza adverbializacja rzeczowników partytywnych nie doczekała się systematycznego opisu.

rzeczowników ogólnie pozostaje zjawiskiem słabo przebadanym empirycznie (por. De Clerck & Brems 2016).

W świetle powyższych uwag praca niniejsza, opierając się na osadzonej w nurcie teorii gramatykalizacji analizie międzyjęzykowych danych synchronicznych wyekstrahowanych z trzech dostępnych publicznie źródeł, mianowicie angielskiego Corpus of Global Web-Based English, szwedzkiej kolekcji Språkbanken oraz Narodowego Korpusu Języka Polskiego³, miała na celu naświetlenie mechanizmów leżących u podstaw adverbializacji wybranych rzeczowników partytywnych, które rozwinęły użycia liczebnikowe, zachowując jednocześnie swoje pierwotne znaczenia. Wśród analizowanych jednostek znalazły się ang. *bit* ‘kawalek’, *scrap* ‘skrawek’, *shred* ‘strzęp’, *heap* ‘kupa’, *heaps* ‘kupy’, *load* ‘fura’, *loads* ‘fury’, *lot* ‘parcela’, *lots* ‘parcele’, szw. *droppe* ‘kropla’, *nypa* ‘szczypta’, *smula* ‘okruch’, *hop* ‘kupa’, *hopar* ‘kupy’, *hög* ‘sterta’, *högar* ‘sterty’, *massa* ‘masa’, *massor* ‘masy’ oraz pol. *kapka*, *odrobina*, *szczypta*, *fura*, *fury*, *kupa*, *kupy*, *masa*, *masy*. Pytania badawcze dotyczyły roli frekwencji użycia, zastosowania wykładników liczby mnogiej, a także analogii paradygmatycznej w analizowanym zjawisku.

Główna hipoteza badawcza, skoncentrowana wokół częstotliwości występowania wyrażen podlegających gramatykalizacji, zakładała istnienie silnej korelacji dodatniej pomiędzy poziomem numeralizacji poszczególnych jednostek a zakresem ich adverbializacji, operacjonalizowanym jako proporcja poświadczeń zgramatykalizowanych w próbach z korpusu (por. De Clerck & Brems 2016). Założono ponadto, że pluralizacja sprzyja gramatykalizacji rzeczowników implikujących wielość poprzez wzmacnianie ich inherentnego potencjału skalarnego, wobec czego warianty pluralne takich kwantyfikatorów powinny wykazywać wyższy stopień zgramatykalizowania niż formy liczby pojedynczej (por. Brems 2003, 2011). Spodziewano się również, że dystrybucja zadverbializowanych jednostek ukształtowana będzie przez analogię do prototypowych liczebników nieokreślonych, które także używane są przysłówkowo w danym języku (por. Delbecque & Verveckken 2014; Verveckken 2015; De Clerck & Brems 2016).

³ Taki wybór języków umożliwia zbadanie roli analogii paradygmatycznej, tj. jednego z głównych mechanizmów gramatykalizacji (por. m.in. Fischer 2010, 2011; Delbecque & Verveckken 2014), w analizowanym przypadku zmiany językowej. Otóż języki angielski, szwedzki i polski różnią się pod względem dystrybucji swoich prototypowych kwantyfikatorów wyrażających dużą liczbę/ilość, które dodatkowo funkcjonują jako przysłówki, mianowicie ang. *much* ‘dużo; bardzo’, szw. *mycket* ‘dużo; bardzo’ oraz pol. *dużo*. Kwestia ta omówiona zostanie nieco szerzej w sekcji poświęconej tłu teoretycznemu badania.

2. Struktura rozprawy

Dysertacja składa się ze wstępu, pięciu zasadniczych rozdziałów i zakończenia. Rozdział I skupia się na dokonaniu charakterystyki semantycznej i dystrybucyjnej rzeczowników partytywnych, liczebników nieokreślonych i przysłówków stopnia, kładąc nacisk na płynność kategoryalną form typu *odrobinę*. W Rozdziale II z kolei wyjaśnione zostają główne założenia teorii gramatykalizacji, istotne z perspektywy przyjętych celów badawczych, takie jak generalizacja semantyczna, reanaliza czy analogia. Rozdział III natomiast szczegółowo nakreśla dotychczasowy stan badań nad ewolucją funkcjonalną kwantyfikatorów nominalnych, syntetyzując fakty opisane we wcześniejszych częściach pracy, przy czym szczególna uwaga zwrócona jest tu na sposoby manifestowania się zjawisk typowych dla gramatykalizacji w kontekście uliczebnikowania i uprzysłówkowania angielskich, szwedzkich i polskich rzeczowników partytywnych. Rozdział IV dostarcza wreszcie opisu materiału empirycznego użytego w badaniu oraz zastosowanej metody badawczej, Rozdział V zaś przedstawia wyniki uzyskane w ramach analizy danych korpusowych z języka angielskiego, szwedzkiego i polskiego, których implikacje omówione zostają w końcowej części pracy.

3. Tło teoretyczne badania

Zgodnie z definicją Marii Schabowskiej (1962: 116), termin *numeralizacja* odnosi się do procesu przechodzenia rzeczowników do kategorii liczebnika. Sama numeralizacja z kolei stanowi przykład szerszego zjawiska językowego, mianowicie gramatykalizacji (por. m.in. Brems 2003, 2007, 2011; Delbecque & Verweckken 2014; Verweckken 2015), przejawiającej się schematyzacją pierwotnego znaczenia elementów leksykalnych i ich stopniowym przejściem do innej kategorii gramatycznej (Kuryłowicz 1965: 52; Hopper & Traugott 2003: 1).

Jak wywnioskować można z powyższego opisu, pierwszy etap uliczebnikowania polega na uogólnieniu wyjściowej semantyki danego leksemu rzeczownikowego, którego wartość funkcjonalna wysuwa się na pierwszy plan (Schabowska 1962: 117)⁴. Omawiana zmiana semantyczna pociąga za sobą następujące konsekwencje dystrybucyjne: (i)

⁴ Elementy pierwotnego znaczenia formy podlegającej gramatykalizacji mogą jednak rzutować na jej dystrybucję również w użyciach zgramatykalizowanych. Zjawisko to znane jest w literaturze pod angielskim terminem *persistence* (zob. Hopper 1991).

zwiększony potencjał kolokacyjny znumeralizowanych jednostek, manifestujący się ich swobodnym współwystępowaniem m.in. z rzeczownikami żywotnymi i abstrakcyjnymi (Brems 2011: 103–105; Verveckken 2015: 93), (ii) ograniczone możliwości modyfikacji uliczekowionych rzeczowników, tj. kompatybilność wyłącznie z modyfikatorami przymiotnikowymi pełniącymi rolę emfaticzną (Brems 2011: 201), np. *cała masa ludzi*⁵, oraz (iii) utrata łączliwości z innymi kwantyfikatorami (Keizer 2007: 136), por. *kilka odrobin szkła* vs. **kilka odrobin czasu*.

Kolejnym istotnym aspektem objaśnianego procesu są przemiany na poziomie (morfo)składniowym. Wykształcenie się u danego rzeczownika znaczenia czysto ilościowego ('mała/duża ilość/liczba'), typowego dla kwantyfikatorów nieokreślonych, umożliwia bowiem włączenie go do paradygmatu liczebnikowego. Jak zauważa Antonina Obrębska-Jabłońska (1948: 111), bliskość semantyczna pomiędzy takimi jednostkami nominalnymi i elementami liczebnikowymi „powoduje stopniowe wrastanie poszczególnych wyrazów w system fleksyjny i składniowy liczebnika”. Polski kwantyfikator nominalny, który przeszedł ten etap numeralizacji, w pozycji podmiotu występuje w bierniku, orzeczenie zaś przyjmuje formę trzeciej osoby liczby pojedynczej rodzaju nijakiego (zob. Przepiórkowski 2004), np. *Masę.SG.FEM.ACC ludzi.PL.MASC.GEN było.PRET.3.SG.NEUT na spotkaniu*. W języku angielskim natomiast reanaliza składniowa przejawia się zgodą orzeczenia z kwantyfikowanym rzeczownikiem (zob. Langacker 1991: 89), np. *A lot.SG of people.PL were.PL at the meeting* 'Wiele osób było na spotkaniu'. Szwedzkie czasowniki z kolei nie odmieniają się przez liczbę ani rodzaj, toteż specjalny status kwantyfikatorów nominalnych nie znajduje odzwierciedlenia na poziomie zgody podmiotu z orzeczeniem. Należy jednak podkreślić, że przymiotnik w pozycji predykatywnej wykazuje kongruencję z jednostką podlegającą kwantyfikacji w obrębie frazy zajmującej pozycję subiektu (por. Kinn 2017), np. *En massa.SG människor.PL var skeptiska.PL* 'Wiele osób było sceptycznych'. W swoim zaawansowanym stadium opisywane zmiany (morfo)syntaktyczne doprowadzić mogą do utraty pierwotnego znaczenia oraz cech nominalnych elementów objętych gramatyzacją, czego przykładem jest polska jednostka *trochę*, czyli sfosylizowana forma biernika liczby pojedynczej nieistniejącego już rzeczownika rodzaju żeńskiego *trocha* (zob. Schabowska

⁵ Polskie kwantyfikatory nominalne kodujące małą liczbę/ilość – w przeciwieństwie do swoich angielskich i szwedzkich odpowiedników – z reguły nie dopuszczają modyfikacji przymiotnikowej, mogą jednak przyłączać formanty deminutywne (por. **mała odrobina czasu*; ale: *odrobinka czasu*).

1970), stanowiącego kontynuację prasłowiańskiej formy **troska* ‘odłamek’ (Boryś 2005: 642). We współczesnej polszczyźnie element *trochę* nie tylko zatracił cechę rodzaju, ale także nie podlega modyfikacji przymiotnikowej, pluralizacji ani odmianie przez przypadki.

Szczególnie istotna w świetle tematyki omawianego studium jest obserwacja, że kolejny etap ewolucji funkcjonalnej znumeralizowanych jednostek przejawia się ich ekspansją dystrybucyjną do kontekstów przysłówkowych (zob. Traugott 2008a,b, 2010), chociaż – w przeciwieństwie do zjawiska numeralizacji, któremu poświęcono już sporo uwagi w literaturze językoznawczej – adverbializacja uliczebnikowionych rzeczowników nie została dotychczas systematycznie przebadana (por. De Clerck & Brems 2016). Na uwagę zasługuje tu przede wszystkim fakt, że uprzysłówkowane kwantyfikatory funkcjonować mogą jako modyfikatory stopnia lub zakresu. W pierwszym przypadku jednostki takie współwystępują z predykatami skalarnymi, tzn. czasownikami leksykalizującymi skalę stopnia (np. szw. *älska en massa* ‘bardzo kochać’), określanymi skrótowo jako czasowniki stopnia (ang. *degree verbs*; zob. Bolinger 1972; Löbner 2012), oraz przymiotnikami i przysłówkami stopniowalnymi (np. *odrobinę lepszylepiej*), natomiast w drugim – z czasownikami ewentywnymi (ang. *eventive verbs*; zob. Doetjes 1997, 2008), tj. predykatami werbalnymi dopuszczającymi modyfikację pod względem zakresu temporalnego, przy czym zadverbializowane elementy odgrywają tu rolę określników duratywnych (np. ang. *wait a bit* ‘trochę poczekać’) bądź frekwentatywnych (np. *masę podróżować*). Istnieją także czasowniki podlegające modyfikacji zarówno pod kątem intensywności, jak i rozpiętości temporalnej, co prowadzi czasem do niejednoznaczności. Przykładowo, element *odrobinę* w zdaniu *Odrobinę cierpiała* zinterpretować można jako odnoszący się do niskiego stopnia nasilenia bądź krótkotrwałego charakteru zdarzenia nazywanego przez czasownik (por. Grzegorzczkova 1975: 66). Poświadczenia przysłówkowe liczebników nieokreślonych odróżnić jednak należy od użyć pronominalnych (zob. Radden & Dirven 2007: 116), w których kwantyfikator samodzielnie wypełnia w zdaniu pozycję obiektu (np. *Masę o tym czytałem*), generując jednocześnie wtórne implikacje skalarne (por. Grzegorzczkova 1975: 62)⁶, wobec czego użycia tego typu stanowić mogą czynnik ułatwiający adverbializację znumeralizowanych rzeczowników (por. De Clerck & Brems 2016: 170).

⁶ Użycia takie dopuszczalne są w przypadku czasowników licencjonujących zerowanie dopełnień domyślnych, takich jak *czytać*. Zdania typu *Masę czytają [książek, tekstów itp.]* można więc traktować jako eliptyczne (Grzegorzczkova 1975: 62).

Jak już wspomniano, w dotychczasowej literaturze językoznawczej brakuje wyczerpujących opracowań na temat mechanizmów uprządkowania kwantyfikatorów nominalnych. Elizabeth Traugott (2008a,b, 2010) zauważa wprawdzie, że warunkiem adverbializacji rzeczowników partytywnych jest ich wcześniejsze uliczebnikowanie, lecz nie proponuje żadnych konkretnych hipotez co do czynników licencjonujących przejście liczebników nieokreślonych do kategorii przysłówka. Jedynie Jenny Doetjes (1997: 175) stwierdza, że tylko kwantyfikatory kompatybilne z rzeczownikami niepoliczalnymi mogą wykształcić funkcje adverbialne. Dopiero Lieselotte Brems i Bernard De Clerck (2016) czynią pierwszy krok w kierunku bardziej systematycznego opisu analizowanego zjawiska, podkreślając jednocześnie, że dostępny im zbiór danych jest zbyt mały, by móc sformułować istotne statystycznie wnioski. Otóż w swoim studium pilotażowym obejmującym wybrane angielskie kwantyfikatory kodujące dużą liczbę/ilość, badacze dostrzegają zależność między frekwencją użycia danej jednostki w funkcji kwantyfikującej a prawdopodobieństwem wykształcenia się u niej dodatkowych użyczeń przysłówkowych. Obserwacja ta stanowi punkt wyjścia dla dociekań podjętych w omawianej rozprawie. Autorzy wstępnie potwierdzili także założenie poczynione we wcześniejszych badaniach nad numeralizacją, zgodnie z którym warianty pluralne rzeczowników partytywnych implikujących wielość w języku angielskim ogólnie wykazują wyższy poziom gramatyzacji niż formy liczby pojedynczej (por. Brems 2003, 2011). Zauważono ponadto, że adverbializacja angielskich liczebników nieokreślonych może być napędzana analogią do jednostki *much* ‘dużo; bardzo’, funkcjonującej zarówno liczebnikowo, jak i przysłówkowo (De Clerck & Brems 2016: 171–175). W drugim wypadku wykazuje ona kompatybilność z czasownikami stopnia i predykatami ewentywnymi oraz komparatywami⁷. W przypadku języka polskiego z kolei analogiczny element *dużo* łączy się wyłącznie z czasownikami ewentywnymi i przymiotnikami/przysłówkami w stopniu wyższym. Szwedzka jednostka *mycket* ‘dużo; bardzo’ natomiast odznacza się łączliwością z wszystkimi klasami form, tj. czasownikami stopnia i predykatami ewentywnymi, jak również przymiotnikami/przysłówkami w stopniu równym oraz wyższym.

⁷ W ograniczonym zakresie *much* łączy się także z przymiotnikami/przysłówkami w stopniu równym, np. *much different* ‘bardzo odmienny’, *much differently* ‘bardzo odmiennie’.

4. Metoda badawcza

W celu weryfikacji przyjętych hipotez badawczych przeprowadzono analizę korpusową na obszernym materiale z języka angielskiego, szwedzkiego i polskiego. Pierwsza faza badania polegała na wyekscerpowaniu z wymienionych wcześniej korpusów losowych prób składających się z 250 użyć adnominalnych analizowanych jednostek w każdym z trzech języków oraz pogrupowaniu uzyskanych poświadczeń na (i) partytywne, (ii) liczebnikowe i (iii) nieokreślone, tj. umożliwiające interpretację zarówno partytywną, jak i liczebnikową. Wszystkie kolokaty rzeczownikowe zostały ponadto sklasyfikowane pod względem składniowego kryterium policzalności oraz przez pryzmat trzech parametrów semantycznych, mianowicie konkretności, żywotności i abstrakcyjności. Uznano, że proporcja użyć liczebnikowych odzwierciedla aktualny poziom numeralizacji danego elementu. W kolejnej części analizy losowo wyekstrahowano maksymalnie 250 poświadczeń każdego z badanych elementów użytego poza domeną nominalną, z czego nie więcej niż 125 mogło reprezentować domenę werbalną, a kolejne 125 – przymiotnikową/przysłówkową. Poświadczenia przyczasownikowe zostały następnie pogrupowane na (i) inherentną modyfikację stopnia, (ii) modyfikację zakresu, (iii) niejednoznaczne i (iv) pronominalne, pozostałe zaś użycia podzielono na obejmujące formy (v) równe oraz (vi) wyższe przymiotników/przysłówek. Przyjęto, że liczba poświadczeń przysłówkowych danego elementu podzielona przez 250 (czyli maksymalną możliwą liczbę poświadczeń w próbie) ukazuje stopień jego adverbializacji. Dla każdego z języków obliczono wreszcie współczynnik korelacji Pearsona, oddający związek pomiędzy analizowanymi stadiami gramatyzacji rzeczowników partytywnych, oraz poczyniono obserwacje dotyczące wpływu analogii paradygmatycznej i zastosowania sufiksów pluralnych na analizowany przypadek zmiany językowej.

5. Wyniki, wnioski i perspektywy dalszych badań

Przeprowadzone badanie korpusowe ujawniło, że zarówno w języku angielskim, jak i szwedzkim frekwencja użycia faktycznie odgrywa znaczącą rolę w gramatyzacji kwantyfikatorów nominalnych, istnieje bowiem istotna statystycznie, silna korelacja dodatnia pomiędzy częstotliwością wystąpień analizowanych jednostek w funkcji liczebnikowej i przysłówkowej. W połączeniu z obserwacjami diachronicznymi odnoszącymi się do schematu rozwoju funkcjonalnego rzeczowników partytywnych (zob. Traugott 2008a,b, 2010),

potwierdzonymi kwerendami słownikowymi obejmującymi badane elementy, oznacza to, że wysoki poziom numeralizacji danej jednostki zwiększa prawdopodobieństwo wykształcenia się u niej dodatkowych użyć adwerbialnych. Dane z języka polskiego natomiast wskazują jedynie na pozbawioną istotności statystycznej, umiarkowaną korelację dodatnią pomiędzy wspomnianymi parametrami, co uniemożliwia wyciągnięcie jednoznacznych wniosków na temat obecności lub braku omawianego związku w polszczyźnie. Należy tu jednak podkreślić, że wynik ten może zależeć od mniejszej ilości materiału nieformalnego w Narodowym Korpusie Języka Polskiego w porównaniu z wykorzystanymi w badaniu źródłami angielskimi i szwedzkimi, co jednocześnie dowodzi wiodącej pozycji stylu potocznego w propagowaniu innowacji językowych.

Pluralizacja z kolei okazała się stanowić czynnik ułatwiający gramatyzację kwantyfikatorów kodujących dużą liczbę/ilość jedynie w języku angielskim, podczas gdy formy liczby mnogiej zarówno szwedzkich, jak i polskich elementów tego typu wykazują w większości niższą frekwencję poświadczonych zgramatyzowanych. Ową rozbieżność wyjaśnić można, zakładając, że angielski sufiks pluralny *-s* łatwiej podlega reanalizie jako część rdzenia, zastosowanie natomiast markerów liczby mnogiej w odniesieniu do szwedzkich jednostek cechujących się wysokim stopniem trwałości konceptualnej, takich jak *hop* ‘kupa’ i *hög* ‘sterta’, które nawet w swoich poświadczeniach liczebnikowych łączą się głównie z rzeczownikami konkretnymi, zdaje się eksponować ich charakter nominalny. Niepodatność form pluralnych rzeczowników partytywnych na gramatyzację w języku polskim można zaś tłumaczyć silną analogią do prototypowego liczebnika nieokreślonego i przysłówka stopnia o proweniencji nominalnej, tj. elementu *trochę*, który – jak wcześniej odnotowano – jest skostniałą formą biernika liczby pojedynczej nieistniejącego już rzeczownika rodzaju żeńskiego *trocha*. W tym kontekście warto również podkreślić fakt, że znaczna proporcja polskich rzeczowników partytywnych, które wykształciły znaczenie czysto ilościowe, w tym wszystkie objęte niniejszym badaniem, ma rodzaj żeński, a ich biernikowe formy singularne przyjmują końcówkę *-ę*.

Hipoteza dotycząca wpływu analogii paradygmatycznej na dystrybucję uprzysłówkowionych jednostek została jednak ogólnie potwierdzona tylko w części. Przykładowo, chociaż większość zadwerbializowanych angielskich kwantyfikatorów wyrażających wielość kopiuje dystrybucję jednostki *much* ‘dużo; bardzo’ w domenie

przymiotnikowej/przysłówkowej, a więc łączy się niemal wyłącznie z komparatywami, to w języku szwedzkim zaobserwować można podobną tendencję, co stoi w sprzeczności z nieograniczoną kompatybilnością jednostki *mycket* ‘dużo; bardzo’ z formami w stopniu równym i wyższym. Wydaje się zatem, że w tym wypadku bliskość konceptualna pomiędzy kwantyfikacją nominalną i modyfikacją komparatywów przeważała nad siłami analogii paradygmatycznej (por. Paradis 1997, 2001, 2008; Klein 1998; Langacker 2016). Zauważono jednocześnie, że cechą wspólną dla zadwerbializowanych kwantyfikatorów informujących o dużej liczbie/ilości we wszystkich badanych językach jest znaczny odsetek poświadczeń zaimkowych, co zdaje się świadczyć o tym, że pronominalizacja stanowi stadium przejściowe pomiędzy kwantyfikacją rzeczowników a modyfikacją adwerbialną.

Oprócz systematycznego uwzględnienia komponentu diachronicznego, studia nad adwerbializacją odrzeczownikowych liczebników nieokreślonych powinny w przyszłości objąć większą liczbę języków, umożliwiłoby to bowiem dalszą weryfikację roli frekwencji, pluralizacji i analogii w opisywanym przypadku gramatykalizacji. Warto byłoby także uzupełnić przeprowadzane analizy korpusowe testami akceptowalności gramatycznej, w których rodzimi użytkownicy danego języka oceniliby akceptowalność poszczególnych elementów użytych w funkcji przysłówkowej według skali Likerta, oraz zestawić ze sobą wyniki tych dwóch typów dociekań empirycznych. Co istotne, dodatkowe badania ankietowe zrekompensowałyby ryzyko nieodnotowania zachodzącej zmiany językowej w dostępnych korpusach.

Wykaz literatury cytowanej w autoreferacie

- Bednarek, A. (1994). *leksykalne wykładniki parametryzacji świata: Studium semantyczne*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Bolinger, D. (1972). *Degree Words*. The Hague: Mouton.
- Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brems, L. (2003). Measure noun constructions: An instance of semantically-driven grammaticalization. *International Journal of Corpus Linguistics* 8(2). 283–312.
- Brems, L. (2007). The grammaticalization of small size nouns: Reconsidering frequency and analogy. *Journal of English Linguistics* 35(4). 235–293.
- Brems, L. (2011). *The Layering of Size Noun and Type Noun Constructions in English*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- De Clerck, B. & Brems, L. (2016). Size nouns matter: A closer look at *mass(es) of* and extended uses of SNs. *Language Sciences* 53, Part B. 160–176.
- Delbecq, N. & Verveckken, K. (2014). Conceptually-driven analogy in the grammaticalization of Spanish binominal quantifiers. *Linguistics* 52(3). 637–684.
- Doetjes, J. (1997). *Quantifiers and Selection: On the Distribution of Quantifying Expressions in French, Dutch and English*. Leiden: University of Leiden.
- Doetjes, J. (2008). Adjectives and degree modification. [W:] McNally, L. & Kennedy, Ch. (red.). *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics and Discourse*. 123–155. Oxford: Oxford University Press.
- Fischer, O. (2010). An analogical approach to grammaticalization. [W:] Stathi, K., Gehweiler, E. & König, E. (red.). *Grammaticalization: Current Views and Issues*. 181–220. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Fischer, O. (2011). Grammaticalization as analogically driven change? [W:] Narrog, H. & Heine, B. (red.). *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. 31–42. Oxford: Oxford University Press.
- Grzegorzczakowa, R. (1975). *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*. Wrocław: Ossolineum.

- Hopper, P. J. (1991). On some principles of grammaticization. [W:] Traugott, E. C. & Heine, B. (red.). *Approaches to Grammaticalization. Volume 1*. 17–35. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Hopper, P. J. & Traugott, E. C. (2003). *Grammaticalization*. New York: Cambridge University Press.
- Keizer, E. (2007). *The English Noun Phrase: The Nature of Linguistic Categorization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kinn, T. (2017). Norwegian *masse*: From measure noun to quantifier. *Bergen Language and Linguistics Studies* 8(1). 143–166.
- Klein, H. (1998). *Adverbs of Degree in Dutch and Related Languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kuryłowicz, J. (1965). The evolution of grammatical categories. *Diogenes* 51. 55–71.
- Langacker, R. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. (2016). Nominal grounding and English quantifiers. *Cognitive Linguistic Studies* 3. 1–31.
- Löbner, S. (2012). Sub-compositionality. [W:] Werning, M., Hinzen, W. & Machery, E. (red.). *The Oxford Handbook of Compositionality*. 220–241. Oxford: Oxford University Press.
- Obrębska-Jabłońska, A. (1948). Liczebniki nieokreślone w systemie języka polskiego. *Język Polski* 28(4). 111–116.
- Paradis, C. (1997). *Degree Modifiers of Adjectives in Spoken British English*. Lund: Lund University Press.
- Paradis, C. (2001). Adjectives and boundedness. *Cognitive Linguistics* 12. 47–64. 215
- Paradis, C. (2008). Configurations, construals and change: Expressions of DEGREE. *English Language and Linguistics* 12(2). 317–343.
- Przepiórkowski, A. (2004). O wartości przypadku podmiotów liczebnikowych. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 60. 133–143.
- Radden, G. & Dirven, R. (2007). *Cognitive English Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Traugott, E. C. (2008a). Grammaticalization, constructions and the incremental development of language: Suggestions from the development of degree modifiers in English. [W:]

- Eckardt, R., Jäger, G. & Veenstra, T. (red.). *Variation, Selection, Development: Probing the Evolutionary Model of Language Change*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 219–250.
- Traugott, E. C. (2008b). The grammaticalization of NP of NP patterns. [W:] Bergs, A. & Diewald, G. (red.). *Constructions and Language Change*. 23–45. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Traugott, E. C. (2010). (Inter)subjectivity and (inter)subjectification: A reassessment. [W:] Davidse, K., Vandelanotte, L. & Cuyckens, H. (red.). *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization*. 29–71. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Schabowska, M. (1962). O formalnej numeralizacji rzeczowników. *Język Polski* 42(2). 116–124.
- Schabowska, M. (1967). *Rzeczowniki ilościowe w języku polskim*. Wrocław: Ossolineum.
- Schabowska, M. (1970). Liczebnik nieokreślony *trochę*. *Język Polski* 50(2). 110–118.
- Verveckken, K. D. (2015). *Binominal Quantifiers in Spanish: Conceptually-Driven Analogy in Diachrony and Synchrony*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.